

Ivo Pospíšil (Brno, Česká republika)

**Raisa Kuzněcovová a poznávání národní literatury:
pohled z jiného úhlu a v širších souvislostech**

Иво Постпишил (Брно, Чешская Республика)

**Раиса Кузнецова и постижение национальной литературы:
взгляд с другой стороны – и в более широком контексте**

Аннотация: Автор настоящего размышления по поводу творчества Раисы Кузнецовой (1920–2001) описывает более широкий контекст взаимосвязей отечественной и иностранной филологии, главным образом рассматривая отношения чешской и русской литератур, оценивая взгляды иностранных богемистов на чешскую литературу, способствующие более глубокому проникновению в подспудные, полускрытые для отечественной науки тенденции в национальной литературе, ее специфику. Характеризуя вклад Раисы Кузнецовой, он оценивает прежде всего ее интерес к жанру романа в целом и романа-эпопеи в особенности, ее отношение к межвоенной литературе, чудесному золотому веку чешской литературы.

Ключевые слова: Р.Р. Кузнецова, чешская литература, иностранная богемистика

Ivo Pospíšil (Brno, Czech Republic)

**Raisa Kuznetsova and the Grasp of National Literature:
a View from the Opposite Side – and in a Wider Context**

Abstract: The author of the present reflection on Raisa Kuznetsova's (1920–2001) creative work describes a wider context of the mutual relations between domestic and foreign philology, above all, on the contacts between Czech and Russian literatures appreciating the views of foreign specialists in Czech studies of Czech literature which contributed to a more profound penetration into the undercurrents, half-hidden (for the domestic research) qualities of the given national literature. In case of Raisa Kuznetsova he expresses his respect for her orientation on the novel in general, the epic novel / epopée / epopoia (German: Roman-Epopöe) in particular and on the interwar literature which represents the miraculous Golden Age of Czech literature.

Key words: Raisa R. Kusnetsova, Czech literature, foreign Czech studies

Filologie se vždy dělí na domácí a cizí. To je vleklý problém, neboť vždy spolupracují a jdou ruku v ruce – nebo by alespoň měly. Dokonce bych řekl, že dnešní desetiletí přinášející ještě výraznější disperzi domácí a cizí filologie, tedy to, co dříve – pokud si tu dobu dobře pamatuji – nebylo vůbec nebo nebylo tak silné. Sám jsem se vícekrát zabýval jak problémem spisovatelů cizího původu v národní literatuře¹, tak souvislostmi a spojitostmi domácí a cizí filologie². Ono se to cítí intenzivně i organizačně: domácí filologie má samostatné katedry, často detailně segmentované podle minuciózních oblastí, cizí filologie je naopak spíše sdružována ve větší celky nebo má priority podobné filologii domácí, ale to je většinou výjimečné a má převážně ideologické nebo přímo politické pozadí, když se dává před filologií přednost užitným oborům, často pitoreskního názvu. Pokud jde o cizince v národní literatuře, představují ruská a česká zajímavé celky, které lákají k srovnávání. Rusko jako odjakživa vícenárodní říše a stát, ať už v podobě Kyjevské Rusi jako společného státu východních Slovanů s jejími historickými a geografickými souvislostmi a vikingským / varjažským / normanským, slovanským, ugrofinským a turkickým obyvatelstvem, Ruská říše, Sovětský svaz nebo – na druhé straně – Země Koruny české s populací především západoslovanskou a germánskou, dílem židovskou, ale v různých dobách i jinou, a to podle převratných historických událostí. V českém prostoru šlo zejména o soužití s Němci, jak Slované nazývali východní Germány, tedy hlavně Bavyry a Sasy, v Rusku o problém komplexnější tou měrou, jakou vznikalo a expandovalo impérium. Když se podíváme na ruskou literaturu 19. i 20. století vidíme zde pozoruhodné příklady: se značnou dávkou hyperbolizace je tu Němec von Visin / Fonvizin, Habešan či Ethiopan a Prus Puškin, Skot Lermontov (Learmonth), Ukrajinec / Malorus Gogol / Hohol, Tatar Dostojevskij, Poláci Boratynskij (Boratyński) / Baratynskij, Senkovskij, Grin (Hryniewski), Bulgarin / Buľharyn, Tvardovskij (Twardowski), Oleša (Olesza), Němci Gercen (Herzen) a Fet (Foeth), volžský Němec Pilňak (Wogau), Dán Daľ (Dahl), o Židech, kteří byli významným komponentem ruské literatury a literární vědy, nemluvě. Když jsem nedávno četl mimořádnou knihu Leonida Frizmana, znovu jsem si uvědomil klíčovou roli tohoto etnika, které ruskou duši, tedy bohatství ruského duchovního a kulturního života – nehledě na známé okolnosti – šířilo a šíří po celém světě³.

V českém prostoru to byli zejména Němci, kteří byli buď biliterární, jako např. Karel (Karl) Klostermann, nebo psali spíše česky, jako – podle Roberta Pynsenta – předchůdce české dekadence Julius Zeyer (po otci napůl francouzský Alšasan, po matce německý Žid), tedy Čech volbou, podobně jako Masarykův žák Hubert Gordon Schauer, jenž svou statí *Naše dvě otázky* ukazoval na odpovědnost vyplývající z rozhodnutí o obnově jazyka a národní svébytnosti, celý fenomén pražské německé (židovské) literatury

¹ I. Pospíšil: *Oči toho druhého ("Cizinci" v národních literaturách jako pramen hodnoty a vývojový impuls)*. In: Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského. Společnost přátel jižních Slovanů, Albert, Brno – Boskovice 2005, s. 43–54.

² "Domáci" a "cizí" filologie jako problém literárněvědný. "Domestic" and "Foreign" Philology as a Problem of Literary Criticism. In: Viator Pilsnensis neboli Plzeňský poutník. Literárnímu vědci Viktorovi Viktorovi k sedmdesátinám. Kolektivní monografie. Publikace vychází s podporou Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. K vydání připravili em. prof. PhDr. Václav Bok, CSc., prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc., a PaedDr. Helena Chýlová. Západočeská univerzita, Plzeň 2012, s. 20–29.

³ Viz naše stati a recenzi: Жанр литературоведческого портрета у Леонида Фризмана (Тема памяти и ее аксиологическое значение). *Rossica Olomucensia* 2019, No. 2, s. 47–59. *Ukrajinská literární věda v analýzách a portrétech*. Kontexty literární vědy IX. Eds: Michaela Soleiman pour Hashemi, Ivo Pospíšil. Vychází péčí Literárněvědné společnosti ČR, z. s. Tribun EU, Brno 2019, s. 146–160. *Ztracený svět, drásová nostalgie* (Леонид Фризман: В кругах литературоведов. Мемуарные очерки. Нестор-История, Москва – Санкт-Петербург 2017). *Novaja rusistika* 2019, 2, s. 65–73.

s českým pozadím (Gustav Meyrink, Rainer Maria Rilke¹, Paul Leppin, Egon Erwin Kisch, Johannes Urzidil, Franz Kafka, Max Brod, Franz Werfel, Hugo Salus, Ernst Weiss aj.).

Jiná souvislost je spjata s cizím viděním jiní kultury a literatury. Vzniká tu ovšem určitá napětí, To, jak vnímají svou vlastní literaturu domácí kritici, se podstatně liší nebo může lišit od pohledu zvnějšku. Někdy jsou tyto pohledy více, jindy méně odlišné, ale je zřejmé, že každý z literárních vědců, historiků, kritiků i teoretiků, vychází ze zkušenosti své domácí literatury a tu cizí nazírá jejím prizmatem, ať chce nebo nechce. Samozřejmě existuje možnost vysoké míry vcítění, empatie (Einfühlung), schopnost pochopit zevnitř cizí literaturu a hodnotit ji autochtonními a nikoli allochtonními měřítky, ale to je spíše vzácné a ze strany domácích literárních vědců je i vůči tomu určitá míra rezistence: buď se zmíněné výzkumy marginalizují, nebo se s nimi polemizuje, jsou ovšem i časy, kdy se naopak zbožňují a dávají za příklad.

V ruském prostředí se například tzv. západní literární věda v sovětských časech vždy ostře kritizovala – někdy sice i zdrženlivě, seriózně, většinou však z ideologických pozic. Poté od 90. let 20. století, kdy se začínají zaplňovat “bílá místa”, se také začínají vydávat celé série tzv. západních prací, také rusistických, v překladech, ale většinou západoevropské (i německou produkci lze nyní považovat – hlavně politicky a ze zvyků studené války – za Západ, byť tomu tak v minulosti nebylo, neboť osa Západ – Východ Evropy vedla tradičně po ose Kiel – Terst) nebo americké provenience: někdy by se dalo říci, že pro ruské literární vědce je například střední Evropa územím, jež na starých mapách bývávalo označováno latinskými slovy “hic sunt leones” nebo “terra incognita”. Střední Evropa je ovšem problém sám o sobě: móda fenoménu střední Evropy, která se u nás začala znovu šířit od 80. let minulého století také zásluhou proslulého eseje Milana Kundery a byla podpořena rakouskými, maďarskými, polskými, ale také českými a slovenskými badateli a fascinovala i některé Ukrajince a Bělorusy a přitáhla také známé konjunkturalisty, kteří píšou vždy jen o tom, co zrovna “letí”, bez hlubšího poznávacího zázemí, již poněkud odplynula, ale stále zůstává v epicentru polemické pozornosti. V Německu například leckde přežívá tradice střední Evropy jako německého prostoru a ten se odlišuje od “Ostmitteleuropa” jako prostoru národně a kulturně smíšeného; v našem pohledu je střední Evropa multinacionální a multikulturní celek, tradičně a historicky řečeno, mezi Ruskem a Německem, napínaný do všech světových stran, nemající pevné ohraničení a představující spíše než geopolitický areál duchovní spatium projevující se v kulturní blízkosti (např. v urbanismu, v střídání stejných kulturních a uměleckých směrů, stylů a epoch², kam vstupují i faktory evropského Východu)³. Například René Wellek, po otci Čech, po matce polsko-italského původu, český a

¹ O jeho vztahu k češtině a ruštině (Marina Cvetajevová) psal svého času český slavista Antonín Měšťan (1930–2004), emigré po roce 1968, profesor ve Freiburgu im Breisgau, obnovitel a krátce v 90. letech 20. století až do své vynucené abdikace také ředitel Slovanského ústavu AV ČR v Praze: A. Měšťan: Česká literatura mezi Němci a Slovany. Academia, Praha 2002. Viz naši recenzi: *Hořkosladký úděl zprostředkovatelů*. Slavica Litteraria, X 6, 2003, s. 177–179. Viz také jeho festschrift *Slovanský fenomén. Das slawische Phänomen*. Festschrift für Prof. Dr. Antonín Měšťan zu seinem 65. Geburtstag. Herausgegeben von Prof. DrSc. Karel Mácha. Euroslavica, Prag 1996, a naši recenzi in: *Opera Slavica*, VII, 1997, 1, s. 67–69.

² Viz J. Pavelka – I. Pospíšil: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Georgetown, Brno 1993.

³ Multinacionálně a multikulturně je střední Evropa chápána v našich knihách, studiích a v brněnských sbornících o střední Evropě, jednu dobu ve spolupráci s vídeňskou slavistikou, viz I. Pospíšil: *Střední Evropa a Slované (Problémy a osobnosti)*. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2006. Týž: *Central Europe: Substance and Concepts*. Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Central European Studies, Nitra 2015. *Areál a filologická studia*. Masarykova univerzita, Brno 2013. Týž: *Literární věda a teritoriální studia*. Fakulta stredoerópskych štúdií, Univerzita Konštantína

nakonec americký literární vědec, teoretik literatury a komparatista, americký stážista ve 20. letech 20. století, lektor češtiny v Londýně, autor práce Immanuel Kant in England, se o střední Evropě vyjadřoval jako znalec zejména pražského česko-německého prostředí¹. Často jsme se také spíše v minulosti setkávali s tím, že cizí bádání o domácí literatuře bylo odsouváno na periferii kontaktologické komparatistiky: pište o tom, jak naše velká literatura působila na Vaši literaturu: odtud proudily desítky studií, jistě užitečných, ale přinášejících jen málo pro samu podstatu poznání této literatury, spíše jen okrajově a jako boční produkt.

Velké národy – i když nikoli bez výjimky – jsou obvykle na cizí pojetí vlastního jazyka a literatury citlivější, ale podobně jednají i národy malé nebo s poměrně krátkou novodobou kulturní tradicí (příklady nebudeme raději uvádět). V případě anglicky psané literatury (dnes se jí oficiálně říká “literatura anglického jazyka”) to už platit nemůže, neboť jazyk nazývaný podle tradice angličtinou má tolik různých variant geografických i funkčních včetně oné bruselské, že lze jen stěží najít finálního arbitra. Před takřka padesáti lety jsem ve Spojeném království zaznamenal odpor tehdejší starší generace k americké angličtině, jakož i k Američanům; dnes by tito strážci královské angličtiny museli nutně zešilet, kdyby slyšeli, co se za angličtinu prohlašuje. Malé národy a jejich lingvisté a literární vědci bývají většinou ještě citlivější: cizincům vytýkají nejen slabou znalost jazyka a literatury, ale někdy jim i berou právo se jejich domácí literaturou zabývat. Tak to chápou Slované, kteří někdy berou svou národní literaturu tradicionalisticky jako něco posvátného, což je jistě spojeno s jinou rolí jazyka a jeho produktů v Rusku (tam krásná literatura z různých důvodů suplovala po celý svůj “zlatý věk” filozofii a vědy, i když neztrácela, spíše transformovala věcné a etické dimenze na poetické a estetické) a dalších slovanských zemích prožívajících tzv. národní obrození, jinde se cizinci zabývající se “velkými” filologiemi pokládají za diletující amatéry (viz výše) – neplatí to však všeobecně, ale hlavní tendencí – byť již ne vždy proklamovanou – to do značné míry zůstává i dnes. Ještě v roce 1999 u příležitosti dvoustého vý-

Filozofa v Nitre 2014. *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2002, editor: Ivo Pospíšil. *Comparative Cultural Studies in Central Europe*. Editors: Ivo Pospíšil (Brno), Michael Moser (Wien). Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2004. *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context*. Editors: Ivo Pospíšil, Michael Moser, Stefan M. Newerkla. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2005. *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Eds: Ivo Pospíšil, Josef Šaur. Masarykova univerzita, Brno 2011. *Střední Evropa jako kulturní průsečík a Slované: tradice – perspektivy – úskali (několik vybraných okruhů)*. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2011. *Problémy terminologie a střední Evropa*. In: Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské vztahy. Eds.: István Käfer, Ivo Pospíšil, red. Erika Sztakovicsová. Vydanie podporil IVF 21110172 Academic discussion on history, culture and religion of Visegrád nations: new directions. Gerhardus Kiadó. Vydané v spolupráci s Kabinetom hungaroslavistiky Ústavu slavistiky FF MU (Brno) a Českou asociáciou slavistov, Visegrád Fund, Segedín 2012, s. 45–57. *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí*. Kolektivní monografie. Ed: Ivo Pospíšil. Jan Sojnek – nakladatelství Galium, Brno 2015, s. 9–20. *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí II*. Kolektivní monografie. Ed.: Ivo Pospíšil. Středoevropské centrum slovanských studií ve spolupráci s Ústavem slavistiky FF MU, Českou asociací slavistů a Slavistickou společností Francka Wollmana. Jan Sojnek-Galium, Brno 2018.

¹ I. Pospíšil – M. Zelenka: *René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky*. Masarykova univerzita, Brno 1996 Tam je se souhlasem editora i edice-překlad hovorů R. Wellka a P. Demetze, kde se R. Wellek věnoval mimo jiné střední Evropě a pokládá ji – asi mylně – za mrtvou. Viz také naši knihu *Central Europe: Substance and Concepts*. Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Central European Studies, Nitra 2015.

ročí narození A.S. Puškina (můžeme ještě in margine vzpomenout bombastických československých oslav v roce 1937, kde v předsednictvu seděl sám prezident dr. Edvard Beneš, ale již tam na nátlak Moskvy nesměli sedět ruští emigranti) jsem zaznamenal ruský výrok, že žádný cizinec nemůže pochopit Puškina, tak čistě ruský je to básník. Nutně jsem se musel dotázat, že snad s výjimkou Habešanů a Prusů, neboť právě z těchto národů tento “čistě ruský básník” a velký Rus vzešel. Filologie by neměla znát “hlas krve”, jazyk s literaturou by měly být otevřeny různým zkoumáním, a musíme tedy strpět – a někdy i rádi – že R. Pynsent nezná v české literatuře jiného Čapka než Karla Matěje Čapka-Choda, neboť to, co přináší jeho pohled na českou literaturu je užitečné a v mnohém objevené, byť s ničím nebo takřka s ničím nemusíme souhlasit. Proč tomu tak je – toť jiná otázka. Proč na takové pojetí české dekadence, s jakým druhdy přišel Pynsent, nepřišel již dávno některý z českých bohemistů? Můžeme se ovšem domýšlet, že k tomu může dojít jen ten, kdo vidí cizí literaturu zvnějšku a na základě zkušenosti z vlastní literatury. To je ovšem pravda jen zčásti; problém do značné míry spočívá v samotné absenci komparativního pohledu, jenž by měl být samozřejmostí. Když jako rusista, anglista a bohemista pročítám třeba práce svých ruských kolegů, vždy se podivuji, jak minimálně konfrontují svá bádání s výsledky zahraničními: kdysi to bylo skoro výlučné, dnes se ti osvětenější opřou maximálně o něco anglo-amerického nebo německého nebo francouzského, ostatní je takřka terra incognita. Myslím, že tu svoji roli hraje především jazyková bariéra. Tedy vysvětlení může být a možná především je v jazykové inkompetenci: ostatně kdo si u nás přečte statě maďarských bohemistů v maďarštině? Jde tu primárně o dvojdmost filologie; materiál, aby byl známý, musí se publikovat v obecněji srozumitelném jazyce, filologická bádání jsou ovšem kromě obecně spekulativní vědecké roviny také přirozenou součástí domácí kultury, kterou by měla obohacovat. Vlastně by tak měly obohacovat i domácí filologii, přinášet nové impulsy. Je podivné, že problém jazykové inkompetence je právě ve filologii tak silný: dávno pryč jsou doby, kdy například student historie dostal od svého profesora k prostudování odbornou literaturu a ten s hrůzou zjistil, že je to portugalsky. Ale to já neumím, pravil naivně, ale odpověď byla nekompromisní: Tak se to naučte. Je to jistě jeden z četných univerzitních apokryfů, ale je pravda, že číst odborný text v několika jazycích by mělo být zvláště dnes samozřejmostí. Pokud jde o působení překladů cizích literatur na literaturu domácí, uvádí se jako příklad známý Čapkův překlad “francouzské poezie nové doby”, tedy poètes maudits, a, jak přiznával Vítězslav Nezval, jejich zásadní vliv na utváření povahy české meziválečné poezie. Stejně tak si bez překladů britské a americké poezie lze je stěží představit českou poezii 40.–60. let 20. století – v případě filologie se to však zdaleka tak necítí. Naopak někdy se cizí literární věda pocítuje jako arbiter už ze zdánlivých důvodů ideologických: zvláště v českém prostředí se opakuje stará teze, že co je cizí a ze Západu (dříve ze Sovětského svazu) je vždy hodnotnější než domácí: tyto představy zdaleka nezmizely. Odtud i známá česká, často modifikovaná anekdota o člověku, který kráčí po pražském Václavském náměstí a drží nad sebou deštník; na otázku proč, když neprší, odpovídá: ale v Paříži (jindy podle situace Moskvě, Washingtonu, Bruselu) prší. Také studenti nedovedou pochopit, že je učí učitelé, kteří ve svém oboru něco znamenají: to jsou přece jen přenašeči skvělých světových myšlenek ze Sorbonny, Cambridge nebo Berkeley. Když u nás ruští studenti studující ruštinu, píšou diplomové práce z ruské literatury, připadám si jako v Moskvě, Sankt-Petěrburgu nebo kdekoli v Rusku: nic z české, slovenské nebo jiné evropské rusistiky se tam nezrcadlí, i když žijí uprostřed těchto věcí s dostupnými prameny.

V české kulturní paměti zůstává Sergej Nikolskij (1922–2015) a jeho památná mladistvá stať, hbitě přeložená do češtiny a knižně vydaná, o Karlu Čapkovi¹, kterého na počátku 50. let 20. století zachránil – byť v expurgované podobě – pro českého čtenáře. Jeho devadesátin jsme v časopise *Novaja rusistika* připomněli s jeho svolením ukázkou z jeho knihy o Čapkovi a Bulgakovovi². Několika svými pracemi o Čapkovi a Haškovi v dobrém slova smyslu vypaloval rybník českým bohemistům právě šíří rozhledu a invencí a ti ho obdivovali.

Prof. Raisa Kuzněcovová přinesla pro poznání české literatury, zvláště meziválečného období, mnohé. Především se koncentrovala na období jejího “zlatého věku”, kdy česká literatura nabírala dech a stávala se postupně, alespoň v některých dílech některých autorů, světovým jevem. To postihla i ruská kulturní veřejnost a více se z češtiny překládalo. Jistě tu svou roli sehrály i události první světové, tzv. Velké války, a dvou ruských revolucí roku 1917, i když nesmíme zapomenout ani na první ruskou revoluci 1905–1907, která radikalizovala dělnictvo v Evropě, a to v Rakousku-Uhersku vedlo mimo jiné k demokratizaci volebního zákona; potom československé legie a Masarykova Ruská akce na podporu ruské emigrace v Československu, ale také česká a slovenská prosovětská levicová avantgarda – každý se ovšem díval na hodnoty ruské literatury jinak.

Prof. Raisa Kuzněcovová neměla lehkou životní dráhu, to bylo dáno již událostmi Velké vlastenecké války, ale měla zase štěstí na učitele, doslova veličiny tehdejší ruské a sovětské literární vědy, mezi nimiž byl i Pjotr Bogatyrjov spjatý s českým a slovenským prostředím jako folklorista a etnolog i jako překladatel Haškova Dobrého vojáka Švejka (slovenští folkloristé a etnologové připravují nyní o jeho díle sborník).

Marie Majerová, první velký objekt zkoumání R, Kuzněcovové, nebyla jen tzv. proletářská spisovatelka; patřila k početné skupině českých levicových radikálních intelektuálů, kteří inovovali i tvarovou podobu české literatury, neboť nelze zapomínat, že levicovost byla tehdy módní nebo, jak se nyní říká, cool a in. Ale to, co mě na tvorbě Raisy Kuzněcovové nejvíc přitahuje, jsou dvě věci: zkoumání českého románu, který v první polovině 20. století zdaleka nepatřil k jádru žánrového systému české literatury, a ruský pohled na literární žánr velké epiky, ovšem kromě všech dalších prací, jež vyplynuly jednak z komunikace s českým prostředím, s tehdejší českou literární vědou, jednak z potřeb ruské bohemistiky a studia české literatury, tedy psaní učebních textů, přehledů apod. Především samo položení otázky, zda se v české literatuře utváří něco jako románový epos / epepej (myšlenka jde k Hegelovým *Vorlesungen über die Ästhetik* a jeho žákům; termín vycházel z funkce obou žánrů a jejich konvergence, viz studie G. Lukáče spojeného s ruským sovětským prostředím dlouhým pobytem v letech 1929–1945 s přerývkou berlínského pobytu let 1929–1933³), bylo důležité; tento žánr nebyl české literatuře zcela vlastní, stejně jako např. poema, v českém kontextu nazývaná kdysi byronskou povídkou nebo později narativní básní (termín poema ve významu lyricko-epické básně přinesli čeští aspiranti v 50. letech ze SSSR, zatímco dříve

¹ S. Nikolskij: *Karel Čapek*. Přel. Kamila Jiroudková, poznámkami a vysvětlivkami opatřil Miroslav Halík. Knižovnička Varu, sv. 37, Čs, spisovatel, Praha 1952. Šlo vlastně o překlad úvodní stati Nikolského k výboru Čapka (Избранное. Гослитиздат, Москва 1950).

² Viz С. Никольский: *Поэтика зашифрованных мотивов и параллельных семантических полей*. *Novaja rusistika* 2012, 1, s. 55–67 (z knihy: Сергей В. Никольский: Над страницами антиутопий К. Чапека и М. Булгакова. Поэтика скрытых мотивов. Учреждение Российской Академии Наук, Институт Славяноведения РАН, Москва 2009, с. 29–41).

³ Viz Galin Tihanov; *The Master and the Slave: Lukács, Bakhtin, and the Ideas of their Time*. Oxford University Press 2000, reprinted 2002. Viz naše pojednání, *Opera Slavica* 2006, č. 3, s. 31–36.

to byla i zde jako v latině pouze báseň, často ódického rázu: takto s pojmem pracoval Lomonosov v básni Petr Veliký). Určité nedocení románu a zejména tohoto jeho typu nebo tendování k němu bylo pro českou literárněvědnou bohemistiku dobově příznačné, byť tu od 60. let 20. století máme dvě knihy Kunderovy, ale i jiných¹. Ono upozornění zvnějšku na tyto procesy bylo jistě její zásluhou. Zejména kniha Становление романа-эпопеи нового типа в чешской прозе (1975), zmíněná monografie o Marii Majerové (Мария Майерова: Жизнь и творчество, 1982), která byla jako prozaička dobově poněkud schematicky chápána spíše jako ideologický autor, monografická studie o českém prvorepublikánském románu Чешский межвоенный роман: Эволюция жанра и стиля (1980), kde byl důrazu více kladen na poetiku, jazyk a styl, směřovaly k syntéze dějiny české literatury z roku 1987 a v průběhu 70. a 80. let také k analýze románu v československém kontextu v práci z roku 1988. Autorka zachytila i nápor slovenského románu, jímž se podle Rudolfa Chmela dotvářela pozdní urbanizace slovenské literatury, ale měla smůlu, že vrchol její tvůrčí práce spadl právě do 70. a 80. let minulého století, a že se tudíž nemohla zabývat českou literaturou samizdatovou a tamizdatovou, jak i Češi označují těmito původně ruskými termíny literaturu zakázanou a exilovou. Nicméně i to, co analyzovala, je hodno obdivu. Autorka se zapojovala i do četných diskusí o české literatuře; jisto je, že aktuálnost řady z nich odnesl nelítostný čas (ostatně kdoví, jak to bude se současnými názory a debatami), ale kreativní jádro práce Raisy Kuzněcovové zůstává uznávanou hodnotou ruské bohemistiky a bohemistiky jako takové, zejména už zmíněným posunem důrazu a akcentací českého románu, syntetického žánru velké epiky, který uviděla prizmatem metodologie ruské literární vědy a ruské literatury a její románové tradice. Nemluvě o její činnosti pedagogické a organizační: bez ní by byla ruská bohemistika podstatně slabší, méně významná a méně důležitá i pro české prostředí. Současně se však její tvorba řadí k té zahraniční literárněvědné bohemistice, která různými způsoby a přístupy ozvláštňenými jinými pohledy a jiným literárním zázemím ukazovala na poloskryté vlastnosti moderní české literatury, na její spodní proudy a tendence. Nevím, jak její bohemistické dílo je a bude hodnoceno novými generacemi, které žily a žijí v jiné době s jinými preferencemi, která sice nepodléhá starým klišé, ale tvoří zase jiná. Jak to kdysi napsal M. Bachtin: každý obsah vložený do literatury může prožít ve “velkém čase” svůj svátek vzkříšení².

Сведения об авторе:

Поспишил Иво,
доктор филол. наук
профессор
Институт славистики
Университет им. Масарика

Ivo Pospíšil,
DrSc.
Professor
Institute of Slavonic Studies
Masaryk University

ivo.pospisil@phil.muni.cz

¹ Viz nejnovější kunderologickou knihu *Teoretická konstrukce a naplněnost kontextu (In margine “nové západní literárněvědné rusistiky”)* Milana Blahynky *Sedm kapitol o díle Milana Kundery*. Ilustrace Michaela Doubková. Nakladatelství Kmen, Křenovice 2019.

² М. Бахтин: К методологии литературоведения, in: Контекст 1974, Москва 1975, s. 212: “Нет ничего абсолютно мертвого: у каждого смысла будет свой праздник возрождения”/